

Hasan GÜL¹

Furkan ÇELEBİ²

“HÜKÜMET KADIN” FİLMİ EŞLİĞİNDE VİZYONER LİDERLİK

Özet

Clemens ve Wolff 2001 yılında yayınladıkları “Büyük Filmlerden Liderlik Dersleri” adlı eserlerinde araştırmaları için birçok filmi incelerken, kadın liderlere odaklanmış çok fazla çalışma olmadığını görmekten duydukları hayal kırıklığını belirtmişlerdir. Yabancı literatürde bu anlamda çok fazla çalışma bulunmadığı gibi ülkemizde de bu konuda yapılan bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu makale çalışmasında başarılı bir kadın lider örneği ortaya koyan 2013 yılında gösterime giren “Hükümet Kadın” filmi vizyoner liderlik özellikleri ve davranışları doğrultusunda incelenmiştir. “Hükümet Kadın” filmi, kadın lider figürü içerdiğinden dolayı özellikle seçilmiştir. Filmin senaryosu ve replikler incelendiğinde “Hükümet Kadın” karakterinin vizyoner liderlik davranışlarının birçoğu ile örtüşen davranışlar sergilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Vizyon, Vizyoner Liderlik, Kadın Lider, Film İncelemesi

VISIONARY LEADERSHIP IN ACCOMPANY WITH “HÜKÜMET KADIN” THE MOVIE

Abstract

Clemens and Wolf mentioned their disappointments after realizing not many projects had been made that focus female leaders, while researching a great number of films for their work named ‘Leadership Lessons of Great Films’ in 2001. In this sense; not many projects had been made in foreign literature, also no project was encountered in our country, too. During making up this article, ‘Hükümet Kadın’ the movie which displays an example of a successful female leader was at theatres in 2013, had been examined in accordance to features and behaviors of

¹ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, hasan.gul@omu.edu.tr

² Öğr. Gör., Bozok Üniversitesi, Sorgun Meslek Yüksekokulu, furkan.celebi@bozok.edu.tr

visionary leadership. ‘*Hükümet Kadın*’ the movie was chosen particularly because of its ‘*female leader figure*’ content. When screenplay and cues are reviewed, its observed that the main character of ‘*Hükümet Kadın*’ had behaviors which correspondence with many of visionary leadership behaviors.

Keywords: Leadership, Vision, Visionary Leadership, Women Leader, Movie Review

LİDERLİK

Liderlik kavramı en basit ifadesiyle, bir topluluğu ortak bir amaç ya da hedef doğrultusunda kendi özellikleri sayesinde yönetmek ve başarıya ulaştırmaya çalışmaktır. Bu tanım adım adım irdelendiğinde liderlik edebilmek için ya bir topluluğun mevcut olması yani ortak çıkarlar ve ortak amaca sahip insanların bir araya gelmiş ve yönlendirilmeyi bekliyor olması ya da aynı şekilde ortak çıkarlar ve ortak amaca sahip olabilecek insanların lider tarafından bir araya getirilmesi gerekmektedir. Topluluğun belirli amaçlara veya hedeflere inanmış olması, bu doğrultuda hareket etmesini sağlamak ve doğal olarak liderin yönlendirme kabiliyetini artırmaktadır.

Liderlik alanında sadece 20. yüzyılda 5000’den fazla çalışma yapılmış ve 350’den fazla liderlik ve lider tanımı ortaya konulmuştur (Erçetin, 2000: 3). Sosyal bilimlerin en fazla incelenen kavramlarından birisi olan lider ve liderlik üzerinde tam anlamıyla bir tanım bolluğu yaşanmaktadır. Ancak burada üzerinde düşünülmesi gereken, bu tanımlarla ortaya konmaya çalışılan benzer ve ortak özelliklerdir. Bir liderde olması gereken temel vasıflar; ortak amacı başarmak, takım kurarak muhafaza etmek ve bir şeyi güdüleyerek geliştirmektir (Adair, 2004: 93). Lider, kendi belirlediği amaca ya da devraldığı amaca ulaşmak için hareket etmekte ve peşinden gelen kitleyi yönlendirmektedir. Kararlılık, değişime açıklık, belirli grup veya kitleleri peşinden sürüklemeye, hedefleri ve vizyonları için başarma hırsı, yaratıcı ve hızlı düşünme gibi saymakla bitmeyecek birçok özellik değişik liderlik tiplerinde bulunan bazı özelliklerdir.

Liderlik, lider ile grup arasında bir etkileşim sürecidir (Aydın, 2000: 337; Erdoğan, 2002: 48). Başarılı bir lider kararları üzerinde çok düşünülmeyen ve genellikle biat edilen kişidir. Ancak bu şekilde liderlik vasıflarını gösterebilmekte ve hedeflerine yol alabilmektedirler. Kendini iyi ifade etmiş, amaçlarını ve vizyonunu kitlesine doğru bir şekilde yansıtabilmiş lider kitlesi ile etkileşimini başarılı bir şekilde gerçekleştirmiş demektir.

VİZYON

Kelime kökenine bakıldığında zaman İngilizcesi “vision”, karşılığı “görüntü” olan vizyon kavramı sosyal bilimler açısından bakıldığında kelime anlamına çok da uzak olmayan “geleceğe dair bir görüntü” anlamına gelmektedir. Bu görüntü basit bir andan ibaret değil, uğruna çalışılacak, gerekirse fedakârlıklar yapılacak ve en önemlisi kişinin ya da örgütün kendisini belirli bir zaman sonra görmek isteyeceği hali ifade etmektedir. Vizyon kavramında önemli olan kişinin veya örgütün kendini görmek isteyeceği yer ya da durum için geleceğe dair planlamalar, tasarımlarla yaratıcılık ortaya koyması ve buna göre hareket etmesidir.

Vizyon geleceği düşlemek ve tasarlamaktır. Vizyon sahibi liderler toplumlarının, örgütlerinin geleceğini düşleyen ve tasarlayan kişilerdir (Erçetin, 2000: 93). Bu düş basit bir hayal veya rüya görmek olarak düşünülmemelidir. Sashkin ve Rosenbach’a (2005) göre

geliştirilmekte olan bir vizyon rüya görme değil, geleceği yaratmaktır. Düşlenen ve tasarlanan hedefler bir vizyonun daha net bir şekilde ortaya çıkmasını sağlar.

Cogner (1999) vizyonu “gelecekte başarılı olmayı sağlayan belirlenmiş amaçlar” olarak tanımlamaktadır (Strange ve Mumford, 2002: 344). Boal ve Bryson’a (1988) göre vizyon, geleceğin resmidir ve değerleri, amaçları açık bir şekilde ortaya koyan bir olgudur (Strange ve Mumford, 2002: 344).

Vizyon daha çok bir ikna sözleşmesidir; işgörenlerin ve örgüt tarafından doğru algılanan ve zamanlaması doğru olan, işgörenlerde coşku ve bağlılık oluşturan bir sözleşmedir (Bennis, 1996: 60).

VİZYONER LİDERLİK

Lider, öncüdür. İşletmesini yeni ufuklara götüren, kimsenin göremediği fırsatları yakalayan, çalışanlara yol gösteren bir önderdir. Lidere yol gösteren ise sahip olduğu vizyondur (Bender, 2006: 110; Looss, 1995: 8).

Günümüzde liderliğe olan yoğun ilgi nedeniyle, neredeyse her problem durumuna uygun liderlik teorisinin geliştirildiği görülmektedir. Olağan dönem ve durumlarda olduğu gibi kriz durumlarında da vizyoner liderlerin başarılı sonuçlar elde edebileceği ileri sürülmektedir (Aksu: 2009). Kriz durumlarında insanlar belirli amaçlara ya da geleceğe dair beklentilerle belirlenen hedefleri daha çok arzularlar ve vizyoner liderler bazı kriz durumlarını kendileri açısından kitlelerini daha rahat yönetebilmek ve yönlendirebilmek için avantaja çevirebilmektedirler.

Vizyoner liderlik bir ufuk liderliğidir ve geleceğe yöneliktir. Vizyoner liderler, vizyonlarıyla izleyenleri geleceğe taşımaya çalışırlar (Çelik, 2000: 1). Geleceğin resmini yapan ve bunu kitleleriyle paylaşabilen, onlara kendi gözünden vizyonunu anlatabilen liderler, oluşturdukları vizyonlarını elde etmeyi ve beraberindekileri de bu resme dahil etmeyi hedeflerler.

Vizyoner lider, yeni bir gözle geleceğe bakabilen liderdir (Parikh vd., 1996: 64). Herkesin göremediğini görmek gibi bir özelliğe de sahip olduğu düşünülen lider, farklı bir bakış açısıyla vizyonunu oluşturmaktadır. Vizyoner liderlik, insanları topluca etkileyebilecek ve harekete geçirebilecek vizyonları oluşturabilme ve iletebilme yeteneğidir (Çelik: 1997). Thompson, büyük değişimler arasında en çok başarıya ulaşan liderlerin, etrafta dolaşarak, kişisel temaslar sağlayarak, vizyonlarını ve örgüt bünyesinde duydukları heyecanı iş görenlerine açıklayabilen lider olduğunu belirtmiştir (Ertugut, 2000: 53).

HÜKÜMET KADIN

Çalışmanın bu kısmında liderlik özellikleri üzerinde durulan “Hükümet Kadın” filminin incelemesi yapılmıştır. Film, isminden de anlaşılacağı üzere bir kadın liderden bahsetmektedir. Sıklıkla kullanılan “Hükümet gibi kadın” deyiminden ve aynı zamanda filmin konusundan hareketle “hükümet” benzetmesi kullanılmıştır.

Film 1956 yılında Mardin’in Midyat ilçesinde geçmektedir. Belediye başkanı olan Aziz Veysel Bey halk tarafından sevilen sayılan bir şahsiyettir. Yüzyıllardır çeşitli milletlerden ve çeşitli dinlere mensup insanların birlik ve hoşgörü içinde yaşadığı Mardin’de şehrin yüzü gibi bir belediye başkanı olan Aziz Veysel, o zamanın şartlarında mevcut olmayan şebeke suyunu Midyat ilçesine getirmek istemektedir. Aziz Veysel ölmeden önceki son konuşmasında ilçesi ile ilgili vizyonunu, yardımcısı İkrâm ile konuşmasında şu şekilde ortaya koymaktadır.

İkram: Başkanım su borularının oraya geliyoruz, inşallah sizin döneminizde boruları tamamlayıp ilçeye suyu getireceğiz değil mi?

Aziz Veysel: İlk iş odur. O vakit gözüm açık gitmez vallahi. Su geldikten sonra; elektrik, bu mektep, bu yol hepsi su gibi arkadan gelir. Su hayattır su candır.

Görüldüğü üzere Aziz Veysel Bey suyu getirerek sadece susuzluk ve kuraklığı değil aynı zamanda medenileşmenin de önünü açmayı hedeflemektedir. Bu hedeflerinin de öncelikle su ile gerçekleşeceğini düşünmektedir.

Ana karakter Hate yani “hükümet kadın” dönemin Midyat belediye başkanının eşidir. Elim bir trafik kazası sonucu hayatını kaybeden belediye başkanı Aziz Veysel’in vizyonu yarıda kalmış, cenazesi defnedildikten sonra evde taziyeler kabul edilirken çocukları, rakibi Faruk ve vatandaşlar arasında kargaşa başlamıştır ki; aileye yakınlığı ile bilinen Şeyhmuz ve odaya çay dağıtmak için giren Hate arasında şu konuşma geçmiştir.

Hate: Bir susun yahu, ne bağıırıyorsunuz? Aziz ağanız ölmüş, siz oturacağınız koltuğu düşünüyorsunuz... Buyur Şeyhmuz amca

Şeyhmuz: Estağfurullah siz buyurun başkanım

Hate: O ne demektir Şeyhmuz amca?

Şeyhmuz: Vallahi Aziz Ağadan sonra en çok sana yakışır belediye reisliği. Hem kardeşler birbirine düşmez hem de reislik ailenin içinde kalır. İnan olsun rahmetli de böyle isterdi. Aziz Veysel’in hatırası...

Hate: O su buraya gelecek...

Aziz Veysel’in yedi erkek çocuğu belediye başkanlığının ailede kalması için, muhalefet olan rakip Faruk ise yeni başkan olabilmek için kargaşa çıkardığı anda olaya müdahale eden Şeyhmuz sayesinde kaybettiği eşinin hedeflerini ve mirasını devam ettirmeye karar veren Hate’nin başkan olabilmesi için belediye meclisinde küçük bir oyun düzenlenmiştir. Ardından çok sevdiği kocasının hatırası için baş koyduğu ve vizyonunu benimsediği bu yola belediye meclisi tarafından Belediye Başkanı olarak ilan edilmesiyle ilk adımını atmıştır. Dolayısıyla vizyoner liderler kendi vizyonları kadar devraldıkları vizyonun gerçekleşmesi için de çaba sarf etmekten kaçınmayan kişilerdir.

Hate makamına geçtiği ilk gün, şebeke suyunun ilçeye taşınması için döşenmesi gereken beton boruları teftişe çıkmış, işçilerin aylaklıklarını fark etmiş ve yardımcısı İkram’ı borulardan sorumlu olarak atamıştır.

Tekin ve Ehtiyar’a (2011) göre vizyoner lider, çalışanlarına ilham vermeli, yetki devrederek onları süreçlere dahil etmelidir. Buna paralel olarak benzer bir davranış sergileyen, okuma yazma bilmeyen Hate, yardımcısı İkram’ın yeni görevinden dolayı sürekli yanında olamayacağından, çocuklarına her gün birisinin kendisine yardım edeceğini ve onunla birlikte belediyeye geleceğini söylemiştir. Başkanlığının ilk haftasında esnafı da çalışanları da sıkı bir şekilde denetleyen ve hepsine kök söktüren Hate, valilikten istenen borulara karşılık olarak gönderilen boğalar ahırlarından kaçıp şehrin sokaklarında önlerine geleni yaralarken o darbelerden nasibini almış ve ayağını kırmıştır.

Bu arada Hate’nin başkan olmasını hazmedemeyen Faruk, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne telgraf çekmiş ve ilçelerinde okuma yazma bilmeyen bir kadının usulsüz bir şekilde

Belediye Başkanı olarak ilan edildiğini bildirmiştir. Hate ayağını kırana kadar geçen bir haftada ilçe sakinlerinin bir kısmı denetimlerden ve Hate’nin oğulları yüzünden bir arsanın birden fazla kişiye satılması gibi yanlışlıklardan bezmiş ve Faruk’un yanına şikâyet ve akıl almaya gitmişlerdir. Faruk da en başta kendisini dinlemediklerini ve Ankara’ya (TBMM’ye) telgraf çekmelerini söylemiştir. Bunun ardından TBMM’yi telgraf yağmuruna tutan ilçe sakinleri seslerini duyurmuş ve bir müfettiş denetim için yardımcısı ile birlikte ilçenin yolunu tutmuştur. Haberi alan Hate derhal okuma yazma öğrenmek için ilçedeki okulun yolunu tutar ve yaz tatiline giren öğretmen memleketine gidene kadar okuma yazmasını iletirmek için her fırsatta ders çalışır.

Birbiri ardına gelen aksilikler Hate’nin yakasını bırakmamış, su borularının geleceği yol üzerine önce karayolları çalışmaları sonra demiryolu çalışmaları başlamıştır. Artık suyun gelebileceği tek arazi Faruk’un arazisidir. Arazisinin altını kullanırmayacağı bilinen Faruk’u ikna etmek yerine yeni bir bakış açısı geliştiren Hükümet Kadın habersiz bir şekilde Faruk’un arazisinin altından boruları geçirmeye karar verir. Ancak bir problem de arazinin altından geçirildiği takdirde boruların yetersiz kalacağıdır. Burada da hızlı düşünme ve karar verme özelliklerini bir kez daha sergileyen Hate yardımcısı İkrâm’a çözümünü şu şekilde anlatır.

Hate: İkrâm, tam şimdi burası mı Faruk’un hududu

İkrâm: Doğrudur başkanım

Hate: Peki biz bu su borularını baş aşağı kaç metre kazsak geçeriz

İkrâm: Arazinin altına tünel yapacağız?

Hate: E ne olmuş? Üst taraf yolunsa alt taraf bizimdir

İkrâm: Fakat yine de fazladan boru ister

Hate: Madem valilik bize fazladan boru vermiyor, biz de valiliğin verdiklerini boru yaparız.

Valilikten gönderilen boğalar satılmış yerine su boruları alınmıştır. Filmin başında kısaca bahsedilen ve Hate Hanım’ın yardım ettiği ve sahip çıktığı birbirini seven ve başkaları ile evlenmemek için kaçan genç kızlar ve sevdikleri erkekleri ilçenin uzağında güvenilir bir yere yerleştiren hükümet kadın, arazinin altından geçireceği borular için gizli bir çalışma yürütmek istemektedir ve bu gençlerden yardım ister. İleri düzeyde işbirliği sağlayabilmek için, bireysel vizyonun ortak bir vizyon haline getirilmesi gerekir (Çelik: 1997). Bu yolculuğunda Hate’nin heyecanını paylaşan ve vefalarını gösteren bu gençler canlarını dişlerini takarak yardıma koyulmuş ve tüneli kazmaya başlamışlardır.

Vizyoner bir lider, vizyonu sadece sözlü olarak aktarmakla kalmaz, bu vizyonu aynı zamanda davranışlarıyla da çalışanlara yansıtır (Robbins, 2000: 144). Vizyonunu gerçekleştirmek için varıyla yoğunlaştıran, geceleri öğretmenle derslere giren gündüzleri de kazı çalışmalarına katılan Hükümet Kadın Ankara’dan gelen müfettişin ilçeye gelirken kaybolup mayınlı bölgeden geçerken mayının üstüne oturduğu haberini alır almaz belediye ekiplerini ve jandarma kuvvetlerini seferber edip müfettişi kurtarmıştır.

Kimseye fark ettirmeden okuma yazma öğrenen ve teftiş edilecek evrakları düzgün bir şekilde hazırlayan Hükümet Kadın teftiştan alınının akıyla çıkmıştır. Teftişi bitirip halkın karşısına çıkan müfettiş şu sözlerle Hate’yi yüceltmıştır.

Müfettiş: Bunca vilayet, ilçe, belde teftiş ettim, böylesini görmedim. Azim, çalışkanlık, hâkimiyet her ne ararsanız Hate Hanım'da var. Belediye Reis'iniz sizler için bir gurur ve umut vesilesi olmalıdır. Çok teşekkür ediyorum.

Ardından öğretmene teşekkür eden Hate ile biraz olsun rahatlayan yardımcısı İkrâm arasında şu konuşma geçmiştir.

İkrâm: Artık süngüleri düşmüştür başkan hanım, vallahi bu iş bitmiştir.

Hate: Hiçbir şey bitmedi İkrâm.

Bu sözlerle zor yollardan, güç engellerden geçen Hükümet Kadın, vizyonunu henüz gerçekleştirmediğini ve gereken her şeyi yapacağını bir kez daha ortaya koymuştur. Teftişi başarı ile atlatıp borular için çalışmalarını devam ettiren Hate, sonunda ilçe meydanında çeşme açılışı için toplanan halkın karşısında konuşmaya çıkmıştır.

Boruların nereden geçirildiğini soran Faruk'a arazisinin altından geçtiğini itiraf eden Hate, şikâyet edeceğini söyleyen Faruk'u halkın karşısına koymuş, şikâyet etmek isterse insanların yanında olduğunu, dönüp edebileceğini söylediğinde ise Faruk geri adım atmış ve sesini çıkartmamıştır. Daha sonra şu konuşma ile suyun ilçeye gelmesini borçlu oldukları gençleri yanına çağırmıştır. Böylece yine bir vizyoner liderlik özelliği olan başarıyı ekibe mal etme davranışı sergilemiştir.

Daha önceden aynı arazinin birden fazla kişiye satışı konusunda sıkıntılar yaşanan o araziye çeşme açılmış ve Hükümet Kadın tarafından şu konuşma yapılmıştır.

Hate: Buraya zamanında kimi mektep, kimi kahve, kimi cami, kimi pavyon yapmak istemiştir. Ama rahmetli Aziz Veysel her zaman önce su diyordu, su hayattır diyordu, su candır diyordu. İşte bu saatte onun zamanıydı, onun saatiydi bakın hala akıyor, hala da akacak aynı bu su gibi akacak. Ben rahmetliye vardığımda on dört yaşında bir kız çocuğuydum. Kime geldim, nereye geldim bilmiyordum korkudan dilim tutulmuş üç gün konuşamamıştım. Fakat ben talihliydim ki Aziz Veysel gibi bir ağanın yanına gelmişim. Aziz Veysel nasıl benim talihim olmuşsa ben de kız çocuklarının talihi olmaya yemin içmişim. İşte size bu suyu, bu hayatı, bu canı getiren bu kız çocuklarıdır... Onların hürriyetine karışan karşısında beni bulur. Artık bu suyu bulandırmayalım. Su gibi aziz olun. Hayırlı uğurlu olsun, aç vanayı İkrâm...

Vizyonunu gerçekleştirmenin verdiği huzur ve mutlulukla belediye binasına giden Hükümet Kadın; "Kapa gözlerini Aziz Veysel, artık rahat uyu..." diyerek ölen eşinin yadigârını iyi günlere taşımıştır.

Filmin sonunda ise 1960 ihtilalinde görevinden alınan Hate Hanım ile yeni görevli askeri personel arasında şu konuşma geçer.

Asker: Bugüne kadar vermiş olduğunuz hizmetlerden dolayı teşekkürler. Göreviniz sona ermiştir.

Hate: Ama... Daha hastane gelecekti, yol gelecekti, yeni mektep gelecekti. Siz nasıl yapacaksınız buraları bilmezsiniz ki. Çocuklar ne olacak?

İkrâm: Reis Hanım, darbedir bu, Askeri darbedir.

Hate: Ben kimseye darbe etmemişim ki, bana niye ediyorlar İkrâm? Aziz'in, Aziz Veysel'in yadigârıdır bu makam...

Görüldüğü üzere eğer darbe olmamış olsaydı, vizyonunu yenilemiş, yeni hayaller kurmuş olan hükümet kadın ilçesine her zaman daha yeni bir pencereden bakmıştır. Darbeden bir yıl sonra, daha önceden kızını vermediği ilçenin Jandarma Komutanı ile kızının istemediği düğününde fenalaşan Hükümet Kadın vefat etmiştir.

SONUÇ

Clemens ve Wolff’un (2001) belirttiği gibi filmlerde, eğlendirmenin ötesine geçen bir şey vardır. İyi bir film aynı zamanda bir şeyler öğretir. İncelemiş olduğumuz Hükümet Kadın adlı eserden de liderliğin sadece uygulama ve teknik içeren bir durum olmadığı; içinde idrak, ahlak, değerler ve duygusallık gibi birçok niteliğin de mevcut olduğu çıkarılmalıdır. Vizyoner liderliği en sade haliyle geleceğe dair bir görüntüyü peşinden gelenlerle paylaşmak ve bu doğrultuda hareket etmek ve yönlendirmek olarak tanımlayacak olursak, filmdeki başarılı oyunculuğuyla Demet Akbaş’ın canlandığı Hükümet Kadın Hate Hanım; okuma yazma bilmeden Belediye Başkanı olan daha sonra ilçesine öncelikle su olmak üzere medeniyet namına olan her şeyi getirmek olan köylü bir kadındır. Ancak ne aldığı eğitim ne de cinsiyeti liderlik davranışları sergilemesinde ona engel olamamış ve vizyonunu gerçekleştirmek için her şeyi yapmıştır. Bu çalışma başka Türk filmlerinin de gerek liderlik teorileri gerekse diğer sosyal bilimler açısından akademik olarak incelenmesi için küçük bir adım olarak araştırmacılara yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- ADAIR, J., (2004), Etkili Stratejik Liderlik, (Çev. Salih Fatih Güneş), İstanbul Babıâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul.
- AYDIN, M., (2000), Eğitim Yönetimi, 6.Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.
- BENDER, P. U., (2006), İçten Liderlik, Hayat Yayıncılık, (Çev. İmren Kalyoncu-Fatma Can Akbaş), İstanbul.
- BENNIS, W., (1996), Visionary Leadership, Beyond Leadership, Blackwell Publishers Inc..
- ÇELİK V., (1997), “Eğitim Yönetiminde Vizyoner Liderlik”, Eğitim Yönetimi, Y. 3, S. 4, Güz.
- ÇELİK, V., (2000), Eğitimsel Liderlik, 2. Baskı, Pegem A Yayınevi.
- ERÇETİN, Ş., (2000), Lider Sarmalında Vizyon, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ERDOĞAN, İ., (2000), Okul Yönetimi ve Öğretim Liderliği, Sistem Yayınevi, İstanbul.
- ERTURGUT, R.; “Örgütsel Değişimde Dönüştürücü Liderlik Davranışları Üzerine Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- LOOSS, W., (1995), Vizyonların Toplumsal Uygulamaya Geçirilmesi: Bir Yönetim Görevi. Vizyon Yönetimi Önceden Düşünülmüş Başarı, (Derleyen: Ulrich Sollmann ve Roderich Heinze, Hazırlayan: Veli Karagöz), 1. Basım, Evrim Yayınevi.

- PARIKH V. D., (1996), Developing a Vision, Beyond Leadership, Blackwell Publishers Inc..
- ROBBINS S. P., Essentials of Organizational Behaviour, Sixth Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- SASHKIN, M., ROSENBACH, W. E., “A View of Leadership that Matter.” [www.leadingand.com/documents/leadership that matters.pdf](http://www.leadingand.com/documents/leadership%20that%20matters.pdf).
- STRANGE, P. M., MUMFORD, M. D., (2002), “The Origin of Vision: Charismatic Versus Ideological Leadership”, The Leadership Quarterly, Volume 13, Issue 4, s. 343-377.
- TEKİN Y., EHTİYAR R., (2011), “Başarının Temel Aktörleri: Vizyoner Liderler”, Journal of Yasar University.